

38. Ieśliby tedy kto kogo w ciągnieniu do miejsca naznaczonego, dwie niedzieli przedtym, abo nazad do domu odciągaiać we dwie niedzieli po okazowaniu nagabał, taki przez woie- wodę abo kasztelany z urzędniki ziemskimi przy okazowaniu gdy nań dowod słuszny dwu szlachciców pocziwych zeznany będzie, poiman być ma i w więzieniu dwie niedzieli trzyman. A uchowaj Boże, żeby kto kogo abo w ciągnieniu, abo na miejscu, abo w odciągnięciu zabił, **infra praescriptum tempus**, takowy ma być przez woiewodę i kasztelana poiman i sądzon, od woiewody, gdy woiewoda będzie, abo od kasztelana z urzędniki ziemskimi, na co **scrutinium** dostateczne ma być, **sicut in recenti crimine** i na gardle skaran. A ieśliby ziachał bojąc się kaźni, tedy ma być **proscriptus et bannitus de Regno, Dominiisque Nobis subiectis, ac bona eius debent confiscari ad instigationem propinquorum**, wedle **statutu anni 1507**⁹.

39. A ieśliby kto ranił, ma być poiman i także sądzon za słusznym **scrutinium** i do wieże wsadzon, a tak rok siedzieć na dnie w starostwie bliższym okazowania i z więzienia nie wychodząc, za ranę **parti laesae** dać sto grzywien. A to woiewoda abo kasztelan każdy ma exekwować i starosta, gdy mu winowaciec oddań będzie, **sub poena centum marcarum**, parti laesae succumbenda. A to wszystko co się postanowiło, na ten dzień raz okazowania tylko ściągąć się ma, **ad hunc solum actum pro hac vice**.

40. Od okazowania **pro hac vice tantum** mają być wolni dworzanie i słudzy dworsey Nasi, którzy na ten czas przy Nas osobami swemi będą. A także też żołnierze, którzy Nam za pieniądze Nasze żołnierską służą abo na ten czas służyć będą. Także i rewizorowie, któreśmy ku rewidowaniu dóbr Naszych deputowali, a wszakże takowi wszyscy będą się winni potym razem iednego dnia okazać w powieciech swych, po rozpuszczeniu żołnierzow w sześć niedziel. Od sądów też wszelakich żołnierze takowi wolni będą aż do przyszłego walnego sejmku, oprócz tych, którzy ku zapisom sprawy iakie mają abo mieć będą.

A tak ku lepszemu tego wszystkiego świadectwu, pieczęć Naszą przycisnąćśmy kazali. Dan w Warszawie na sejmie walnym koronnym pierwszego dnia kwietnia, roku Bożego 1564, panowania Naszego 35. Na własne Króla Jego Miłości rozkazanie.

II. DEKLARACJA O UNII^a

Zygmunt August z łaski Bożej krol polski, wielkie ksiązę litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie etc. pan i dziedzic, wszystkim wobec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, oznaimujemy tym listem Naszym, iż gdy między poddanymi Naszemi stany koronnemi a posły z Wielkiego Księstwa Litewskiego traktaty i namowy spolne były na tym warszawskim sejmie około uniej a ziednoczenia tych dwu narodow polskiego i litewskiego, na cośmy byli po części ten sjem złożyli i czasu obiema stronom do tych namów użyczyli, tedy urosła była różnica nieiaka około tego, ieśli za tą unią i ziednoczeniem w iedno ciało i w ieden lud tych obudwu narodow polskiego i litewskiego, iako się z listów i przywilejów, które oboia strona przyznawa pokazuje, ma to iuż być z tych państw obudwu iedna pod iednym panem Rzeczpospolita, ktoreiby iuż obadwa narody, iako ludzie koronni, na społ używać i podzielać się^b ią zarowne^b mieli, zwłaszcza iż naród polski i ziemie dawne koronne obieranie pana zawždy wolne mieli i mają, a stany zasię litewskie Księstwo ono dziedzictwem i państwem oiczystem Naszym być mienili. My tedy, chcąc te różnice około uniej między niemi porównać, a wszystko, coby tej tak świętej a tak potrzebnej i tak sławnej rzeczy przekazać miało, z drogi zwalić i w swej mierze, ile w Nas iest, postanowić, naprzód co się tknie sukcesyje na ziemię litewską, ponieważ to wiele do spolnego ziednoczenia zawadzało^c, takeśmy się w tej mierze przed wszystkimi stany oboiga narodu jawnie deklarowali, iakoż i teraz listem tym Naszym deklarujemy, iż acz Nam Pan Bog potomstwa żadnego z przeirzenia swego świętego do tych

^a Tytuł ten, wzięty z VL, t. II, s. 643, występuje we współczesnym druku i u Herburta w Statutach, s. 670.

^{b-b} nią zarownie VL. ^c zawadziło VL.

⁹ Odwołanie błędne; takiego przepisu w konstytucjach sejmu 1507 r. nie było.

czasów nie dał, wszakoż by go też Nam dobrze i nawięcej potym dać raczył z łaski ^da z dobroci swojej, tebyśmy^d My przedsię nad dobre a pożytek Rzeczypospolitej, żadnego względu albo opatrzenia doczesnego krwi a potomstwa swego nigdy nie przekładali, ani byśmy u siebie żadnej rzeczy miłszej mieli nad potrzebę a sławę państw swoich, a k'temu nad powinność i obowiązek Nasz poprzysięgli, wiedząc, iż potomstwo nie zawždy się ani każdemu dobrze uda, ale posługa przeciw Rzeczypospolitej a wypełnienie powinności na wieki wszędzie dobrze słynąć musi. Z tej tedy przyczyny zaniechawszy wszelakiej dziedzicznej sukcesyj na ziemię litewską, ieśli by która tak Nam samym iako potomstwu Naszemu należała, dobrowolnie Rzeczypospolitej a tej sławnej Koronie Polskiej odstępujemy i wyrzekamy się na wieczne czasy. Nie wątpiąc w tym i to też sobie warując, żebyśmy tym ani sami osoby Naszej, ani potomstwa Naszego własnego, ieśli by Nam które Pan Bog raczył dać, nie zgłócil, ale żeby potciwe a stanowi jego przystoie od Rzeczypospolitej opatrzenie miało, ieśli by na Królestwo nie było wzięto, a wszakoż, nie czyniąc żadnej dysmembracyj koronnej, o takowym opatrzeniu na ten czas dopiero stanowiono być ma, kiedy na spólnym sejmie będą stany polskie i litewskie. A tak zwaliwszy ten pień z drogi około sukcesyj, tedy i ona różnice, która między obiema narody około iednej Rzeczypospolitej była, tak w imię Boże stanowimy, iż inaczej dali Bog ani rozumiemy, ani rozumieć możemy, iedno iż te oboje państwa od dawnych czasów, ieszcze za pradziadów Naszych w iedno złączone są, a w takie iedno, iż nie tylko w ieden **animus** albo w jednę myśl, w iedną zgodę, w iedną miłość, w iedną spólną przyiaźń, acz i to wszystko tak iest, ale też k'temu w iedno ciało, a ciało nieróżne, nierozdzielne, iako przywileje spólnę stare omawiają, spoione są. A zatym sama rzecz pokazuje, iż w iedną Rzeczpospolitą iednego ludu, który się przez związek i spoienie dwu narodów w iedność iednostajną i nierozdzielną zniósł i spoił tak, iż iuż iako te państwa nie są dwie ciele, tak też dwie Rzeczpospolite^e być nie mogą, ale iedna Rzeczpospolita z tych narodów spoiona, za czym spólne sejmy i rady mieć mają zawždy pod iednym królem i pod iedną głową. To tylko wyimując, iż w iako iednym nieróżnym, nierozdzielnym cielem każda iedna część i każdy członek osobną powinność i sprawę własną ma, tak też w tej iednej Rzeczypospolitej ma naród polski i litewski zwyczaje swoje niektóre, sądowe prawa i przywileje i sądy własne a osobne, które iednak tej iedności albo tej uniej nic nie wadzą, ani wadzić będą.

Którą deklaracyję Naszą dla wiecznej pamięci a lepszego świadectwa, w te słowa na tym liście opisaną umacniamy i utwierdzamy na wieczne czasy i ręką własną Naszą podpisaliśmy i pieczęcią Naszą zapieczętować kazali. Dan w Warszawie na sejmie walnym koronnym trzynastego dnia marca, roku Pańskiego^f tysiącznego pięćsetnego sześćdziesiątego czwartego, panowania Naszego trzydziestego piątego.

III. RECES SEJMU KORONNEGO WARSZAWSKIEGO 1563 W SPRAWIE OKOŁO UNIEJ LITEWSKIEJ

Zygmunt August z łaski Bożej krol Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmockie *et caetera* pan i dziedzic.

1.^a Wszystkim wobec i każdemu z osobna, komu to^b wiedzieć należy, oznaimujemy tym listem Naszym, iż pamiętając iako sławnej pamięci Zygmunt kroi Polski, Ociec Nasz, częstokroć od poddanych swych w Koronie Polskiej na sejmiech i indzie napominan był i My sami też iuż często a często za czasu panowania Naszego proszeni będąc od tychże poddanych Naszych stanów koronnych, abyśmy wcielenie a unią Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną Polską od ^cWładysława Jagiełły i Alexandra Witowda^c chwalebnej pamięci pradziadów Naszych za zezwoleniem wszystkich stanów litewskich uczynioną; i nie tylko na liściach i spiskach spólnych

^{d-d} i też dobroci swojej, tedybyśmy *VL*. ^e zawždy mają *VL*. ^f Bożego *VL*.

^a Numeracja przepisów (zawierająca pomyłki) występuje tylko w *VL*. ^b Brak w *VL*. ^{c-c} Władysława Jagiełły i Alexandra Witolda *VL*.